

Keuzedeel palliatieve zorg mbo

Thema Diversiteit

DOCENTENHANDLEIDING

Deze docentenhandleiding hoort bij Thema 10 *Diversiteit* van het Keuzedeel palliatieve zorg voor mbo, niveau 3 en 4. In deze docentenhandleiding tref je aan:

1. Leerdoelen
2. Voorbereidende opdracht
3. Introductie op het thema Diversiteit
4. Achtergrondinformatie
5. Inspirerende onderwijsmaterialen

1. Leerdoelen

Leerdoelen rubric Starter

De student:

- heeft oog voor culturele aspecten en verschillende levensbeschouwingen. (Onderwijsraamwerk)
- beschrijft specifieke gebruiken en voorschriften in de palliatieve fase/na overlijden van deze doelgroepen. (Onderwijsraamwerk)
- heeft kennis van diversiteit binnen de palliatieve zorg (religie, cultuur en LBHT). (K1006)

De student is in staat om:

- in eigen woorden uitleg te geven over wat het thema diversiteit voor hem/haar betekent.
- de eigen visie op en de wijze van verlenen van (palliatieve) zorg verwoorden.
- in eigen woorden uitleg te geven over verschillende rouwrituelen.
- het begrip cultuur te definiëren en in eigen woorden weer te geven op welke wijze deze door verschillende cultuurelementen wordt gevormd.

Leerdoelen rubric Gevorderde

De student:

- herkent zorgbehoeften en specifieke levensvragen van verschillende doelgroepen (leeftijdsgebonden zorg, culturele en religieuze voorschriften en gebruiken. (Onderwijsraamwerk)
- heeft oog voor etnische/culturele en levensbeschouwelijke achtergronden en ideologische overtuigingen. (Onderwijsraamwerk)
- kan omgaan met diversiteit binnen de palliatieve zorg. (K1006)
- kan de verschillende coping strategieën herkennen en hiermee omgaan. (K1006)

De student is in staat om:

- gezondheidsproblemen die veel voorkomen bij specifieke doelgroepen te herkennen.
- passende gesprekstechnieken in te zetten bij een patiënt en diens naasten.

Leerdoelen rubric Beroepsbekwaam

De student:

- biedt ruimte voor gebruiken en rituelen van de patiënt. (Onderwijsraamwerk)
- houdt rekening met de diversiteit in persoonlijke eigenschappen, etnische, culturele en levensbeschouwelijke achtergronden en ideologische overtuigingen. (Onderwijsraamwerk)
- kan omgaan met diversiteit binnen de palliatieve zorg. (K1006)

De student is in staat om:

- zorg af te stemmen met de patiënt en naasten rekening houdend met specifieke gebruiken en rituelen.
- tijdig andere professionals in te schakelen bij specifieke rituelen en gebruiken en/of taalbarrières.

2. Voorbereidende opdrachten

[Voorbereidende opdracht 1 Mindmap](#)

Laat de studenten op basis van de termen 'diversiteit' en 'inclusie' een eigen mindmap maken. Wat verstaan zij onder het begrip diversiteit en inclusie. Laat de studenten deze mindmap(s) meenemen naar de les en maak gezamenlijk een klassikale mindmap. Wat zien we in deze mindmap? Wat valt op? Ontbreekt er nog iets? Etc.

[Voorbereidende opdracht 2 Presentatie interculturele palliatieve zorg](#)

Vanuit het landelijk expertisecentrum Pharos, dat streeft naar een inclusieve samenleving die iedereen gelijke kansen biedt op een optimale gezondheid, wordt een presentatie aangeboden over interculturele palliatieve zorg. Deze presentatie kan gebruikt worden om studenten bekend te maken met verschillende aspecten van diverse 'kijken op het leven en de dood'.

3. Introductie op het thema Diversiteit

Als introductie op het thema kun je gebruikmaken van de [powerpointpresentatie Diversiteit](#) die is opgebouwd uit diverse slides met veel inhoudelijke informatie.

Om de presentatie interactief in te zetten, kun je de werkvormen naar eigen inzicht toepassen.

Uitwerking van de presentatie:

Dia 2

Diversiteit is het besef dat elk individu uniek is en dat er verschillen tussen bepaalde groepen mensen zijn. Het gaat daarbij om zowel zichtbare kenmerken (zoals geslacht, leeftijd en etniciteit) als om minder zichtbare kenmerken (zoals waarden, wensen, behoeften, belastbaarheid, ziekte of handicap, competenties, seksuele voorkeur en karaktereigenschappen). Diversiteit is ook gebaseerd op informatieve verschillen die de opleiding en ervaring van een persoon weerspiegelen.

Dia 3

Diversiteit begint bij jezelf. Natuurlijk kun je samenwerken met je medestudenten en collega's op de stageplaats. Echter, naast overeenkomsten zullen er ook verschillen zijn. Dit heeft te maken met jouw normen, waarden en de opvoeding die je gehad hebt (zie ook thema 8).

Normen zijn ongeschreven regels over hoe je je hoort te gedragen.

Waarden zijn de achterliggende idealen die als waardevol worden aangeduid; dingen die je belangrijk vindt, als persoon of als groep. Waarden zijn de zaken die je als mens (of als samenleving) belangrijk vindt. Waarden geven richting en zin aan het leven. Het zijn de dingen die ertoe doen en waarvoor we ons sterk maken. Wat betreft je opvoeding hebben normen en waarden bijvoorbeeld te maken met ouder(s), omgeving en gezinssituatie.

Laat studenten een test doen over hun voorkeuren ten aanzien van diversiteit en laat ze de resultaten onderling met elkaar bespreken (www.onderhuids.nl/test-jezelf). Wat valt ze op, waar zien ze overeenkomsten?

Dia 4

Geslacht: We spreken tegenwoordig steeds meer over genderneutraal om discussie over geslacht en de daaraan gekoppelde verwachtingen te vermijden. Natuurlijk zijn er wel degelijk verschillen tussen de sekse.

Opvoeding: Er zijn verschillende opvoedstijlen:

Autoritatief: veel betrokkenheid + veel controle → bij deze democratische opvoeding worden regels gesteld en tegelijkertijd heeft men oog voor de wensen en behoeften van het kind.

Permissief: veel betrokkenheid + weinig controle → bij deze toegeeflijke opvoeding is veel aandacht voor de wensen en behoeften van het kind. Het kind krijgt bijna altijd zijn zin.

Autoritair: weinig betrokkenheid + veel controle → een autoritaire opvoedingsstijl kenmerkt zich door veel regels. De ouder is de baas en het kind moet gehoorzamen.

Verwaarlozend: weinig betrokkenheid + weinig controle → Er worden weinig regels gesteld, echter ook weinig geborgenheid, steun en veiligheid. Het kind wordt aan zijn lot overgelaten.

Een combinatie van opvoedstijlen kan natuurlijk ook.

Gezinssituaties: De samenstelling van het gezin is divers. Enkele voorbeelden: traditioneel gezin (vader, moeder, kinderen), alleenstaande ouder, gescheiden ouder, samengesteld gezin, regenbooggezin.

Sociale omgeving: Waar is iemand opgegroeid, welk land (met eigen normen, waarde en opvoeding), welke cultuur (ook hier natuurlijk normen en waarden, vaak ook beïnvloed door geloof), enz.

Dia 5

Verdeel de studentengroep in een aantal subgroepen en laat hen deze opdracht

gezamenlijk uitwerken. Hierbij kan gebruikgemaakt worden van literatuur, artikelen en internet.

Dia 6

Traditionele cultuur:

- gelooft in de strikte naleving van de schriftelijke aanwijzingen zoals in de bijbel of in de Koran of Veda's.
- heeft veel tijd om taken te vervullen zoals voorgeschreven in de teksten van het verleden.
- heeft minder geloof in de toepassing van technologie en wetenschap; meer vertrouwen op traditionele methodes van wetenschap en geneeskunde.
- hecht belang aan de culturele en filosofische waarden van het land.
- gelooft in het gezamenlijke familiesysteem van het leven.
- maakt weinig gebruik van de nieuwste mode in kleding en andere accessoires.

Moderne cultuur¹:

- ontbindt schriftelijke aanwijzingen zoals in de bijbel of in de Koran of Veda's.
- neemt weinig tijd om taken te vervullen zoals voorgeschreven in teksten uit het verleden.
- maakt veel gebruik van de beschikbare technologie en de vooruitgang in de geneeskunde en wetenschap.
- hecht minder belang aan de culturele en de filosofische waarden van het land van zijn bestaan, maar laat zich wel beïnvloeden door de culturen van de andere landen.
- gelooft in het individuele gezinssysteem.
- maakt veel gebruik van de nieuwste mode in kleding en andere accessoires.

Individualistische culturen zijn culturen waarbij de relaties tussen mensen heel los zijn en waarbij men van elkaar verwacht dat men voor zichzelf kan zorgen. In deze culturen ontlenen mensen hun identiteit aan wat zij zelf zijn en doen. De cultuur is gericht op personen.

Collectivistische culturen zijn culturen waar nauwe relaties zijn tussen mensen, waar men van elkaar verwacht voor de groep te zorgen en waar men trouw is aan de waarden en opvattingen van die groep.

Met name Westerse, rijke landen scoren hoog op individualisme. Dat komt omdat naarmate de rijkdom toeneemt, je geen producten meer hoeft te delen. Elk gezin kan zijn eigen wasmachine, radio, muziekinstallatie en computers kopen. Er zijn dus minder nauwe relaties tussen (groepen) mensen nodig.

Dia 7

In culturen wordt verschillend met macht omgegaan. In de ene cultuur vindt men het normaal dat sommige mensen meer macht hebben dan anderen. Men vindt

---

¹ Bron: MBO-zaak, [Handleiding keuzedeel culturele diversiteit](#), 2020

het normaal dat de macht niet gelijk verdeeld is. In deze culturen is er sprake van een grote machtafstand. In culturen waarbij dat niet zo is, is er sprake van een kleine machtsafstand.

Dia 8

Communicatie is het belangrijkste thema als het gaat om samenwerking tussen mensen uit verschillende culturen. Communicatie is meer dan alleen taal, want elkaar verstaan is niet hetzelfde als elkaar begrijpen. Wanneer bijvoorbeeld een Nederlander en een Japanner met elkaar in het Engels praten zonder rekening te houden met elkaars cultuur, is de kans groot dat er misverstanden ontstaan. Om goed te kunnen communiceren is het nodig rekening te houden met elkaars cultuur. Daarbij kan het helpen als je inzicht hebt in verschillende communicatiestijlen.

Directe communicatie: het gesproken bericht bevat alle informatie die nodig is om het te begrijpen.

Indirecte communicatie: bevat de belangrijkste informatie die nodig is om een bericht te begrijpen, waarbij non-verbale communicatie belangrijk is om de informatie goed te begrijpen.

In een aantal Aziatische landen (bijvoorbeeld China en Japan) komt meer indirecte communicatie voor, terwijl in Nederland over het algemeen sprake is van directe communicatie.

Dia 9

Seksuele en genderdiversiteit betreft diversiteit in seksuele voorkeuren en identiteiten. Concreet gaat dit over de ruimte die er is voor homoseksuele, lesbische, biseksuele, transgender en intersekse personen om zichzelf te zijn, open te zijn over hun seksuele voorkeur of genderidentiteit en de houding van zorgvragers en zorgverleners/vrijwilligers tegenover LHBTQI-personen. Het gaat ook over een open en tolerante sfeer binnen de organisatie, beschikbaarheid van informatie en hulp voor zorgvragers, en over kennis en vaardigheden van zorgverleners en vrijwilligers.²

Dia 10

Uitleg over de letters; LHBTQI

Dia 11

Laat de studenten aan de hand van de feiten met elkaar in gesprek gaan over de vragen in de dia. Onderstaande punten zijn helpend voor de studenten wanneer ze met dit onderwerp binnen hun eigen zorginstelling aan de slag gaan:

- Stel bij de kennismaking of intake zoveel mogelijk vragen waardoor je de ander leert kennen. Dit kennen heeft dan vooral te maken met de

---

² Bron: [Toolkit roze 50+](#), 2021

achtergrond van de patiënt (denk aan religie, cultuur, relaties en identiteit). Zorg dat je het beeld dat je in eerste instantie vormt, kunt bijstellen met de waarheid van de patiënt. Belangrijk hierbij is niet alleen oog te hebben voor culturele diversiteit, maar ook voor seksuele diversiteit.

- Kijk ook naar het artikel op [Nursing](#) (culturele diversiteit).
- Kijk ook naar het artikel op [Nursing](#) (seksuele diversiteit).
- Laat studenten een aantal vragen opstellen die aan de patiënt gesteld kunnen worden.
- Zorg dat je meer informatie krijgt. Dit kan bijvoorbeeld door op zoek te gaan naar een collega met een vergelijkbare achtergrond of een vergelijkbare seksuele identiteit. Haal ook informatie op uit literatuur en artikelen.
- Sta op tegen discriminatie. Vaak komt pesten en discriminatie voort uit een gebrek aan kennis over de ander. De ander is anders, maar is hij/zij daardoor minder?
- Bespreek vermoedens altijd binnen het team en stem met het (interdisciplinaire) team af op welke wijze geïntervenieerd moet worden.

Tip: maak eventueel gebruik van de [Kenniscbundel intercultureel vakmanschap in de zorg](#) (Vilans, 2013)

Dia 12

Bij Zorg voor beter wordt nieuws verzameld over onder andere diversiteit en gezondheidszorg. Kijk bijvoorbeeld eens naar: [nieuws over diversiteit en gezondheidszorg](#).

Dia 13

Zes aanbevelingen voor een passende ondersteuning³:

1. Draag zorg voor persoonsgerichte zorg. Het grote verschil in meningen over onderwerpen binnen palliatieve zorg vraagt om een individuele aanpak.
2. Weet dat goede communicatie essentieel is voor de kwaliteit van zorg. Er bestaat namelijk veel angst en onwetendheid over de begrippen en wat de mogelijkheden zijn. Faciliteer zorgmedewerkers er dan ook in dat zij makkelijk gebruik kunnen maken van een tolk.
3. Laat zorgmedewerkers oog hebben voor de familie. Dit kunnen zij doen door te vragen hoe de patiënt en de familie hierin staan en wat hun voorkeuren zijn.
4. Het is belangrijk dat zorgmedewerkers weten dat openheid over een diagnose niet altijd wordt gewaardeerd. Dit vraagt dan ook om een meer indirecte, vriendelijke, aftastende en geleidelijke manier van communicatie.
5. Laat zorgmedewerkers geen prognose geven. Hoop wordt namelijk als heel waardevol gezien.
6. Zorg voor een goede overdracht naar de eerste lijn. Laat zorgmedewerkers uitleg geven waarom er een overdracht is en wat de rollen zijn

Je kunt hier aan de studenten vragen of ze een casus hebben waarbij al deze

---

³ Bron: Pharos, 2018

punten op een goed (of juist minder goede) manier aan bod zijn gekomen.

4. Achtergrondinformatie

Naast culturele diversiteit is er ook aandacht voor seksuele diversiteit binnen dit thema. Seksuele diversiteit verwijst naar de variatie die er is in seksuele geaardheid en sekse identiteit. Hier vallen lesbische vrouwen, homomannen, biseksuele en transgender mannen en vrouwen onder (LHBTQI). Op de website [Mbo algemeen | Lang leve de liefde](#) vind je verschillende lesmaterialen om het onderwerp seksuele diversiteit te agenderen.

5. Inspirerende onderwijsmaterialen

Bij dit thema zijn meerdere achtergrond- en onderwijsmaterialen verzameld. Je kunt deze vinden door op onderstaande link te klikken.

Klik hier voor inspirerende onderwijsmaterialen

